

ר' אהרן ניווירטה

ר"מ בישיבת צאנז-קלויזנברג ב.פ.

על הפטרת אחרי/קדושים הנדירה

א. תיאור כללי

נושא זו, אינה יחידה במינה, כי כבר נכתבו על כמה הפטרות מסוימות ועל סוגית "הפטרה", מאמרים, כתבים וערכים, לעשרות, הן אשר באו הכתבים בצורה עצמית, והן אשר באו בתוך דברים ובאופן אקראי, ונשאו ונתנו בסוגיא זו קדמאי ובתראי, אבל הסוגיא של הפטרות אחרי/קדושים, עולה על כולנה, לא בריבוי החומר אלא דוקא באופן שלילי – במיעוט המקרים, כי יחידה היא בצורתה, עקב הנדירות שיש ב"אחת" מן שתי ההפטרות האלו, והיא נדירה יותר מן שאר ההפטרות הנדירים, (כמו הפטרת "מקץ", הפטרת "פנחס"), כמו שנתאר להלן שמציאות כזאת להפטיר, או שיהיה אפשר להפטיר, בשתייהן הן בפ' אחרי הן בפ' קדושים בהפטרת השבוע, אינה באה אלא במקרים מועטים, ושנה זו תשנ"ז, הוא א' מן המקרים, אחר הפסקה גדולה, ולא הגדולה ביותר – הפסקה של 24 שנים, (הפעם האחרונה שאירע כך היתה בשנת תשל"ג), ברם אחר שנה זו, תבא הפסקה אחרת גדולה מזו, הפסקה של 27 שנים, עד שנת תשפ"ד. (ע' להלן בסוף דברינו הערה בדברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל)

וה"נדירות" של הפטרות אלו, נדירה הוא משאר הפטרות נדירות, לא רק בכמות, אלא גם באיכות ה"נדירות", היינו, אופן נדירותה, שהמסובבים לנדירותה אינם באים משורש אחד, אלא זה וזה גורם, שכרוכה בכמה גורמים, וגם נדירותה תלוי בשיטות מסוימות, שלפי מנהגים אחרים אין בשתי ההפטרות האלו משום "נדירות", וכפי שנפרט הדברים:

לכל שבתות השנה, נקבעו לפי חילוקי מנהגים, הפטרה מסוימת לאותה פרשת השבוע, ע"פ רוב, מעין מה שקראו בתורה, ובחגים וזמנים נקבעו ההפטרות מעין המאורע. ובין השאר נקבע גם לאחריו וגם לקדושים הפטרות מסוימות, וכמו בשאר שבתות השנה יש בזה חילוקי מנהגים (ר' להלן אות ג'). ברם נדירתה ו"יקר המציאות" שלה, בשנה זו, היא בגלל שתהיינה מופנות שתי הפרשיות, בין אחרי ובין קדושים, להפטיר בהן את הפטרת השבוע, – ולא הפטרה מעין המאורע, או בכלל לא להפטיר בשתייהן כשהן מחוברות, –

לא יתכן אלא בא' מן הי"ד קביעויות, בקביעות זח"ג כשנה זו. [ע' למטה פירושן של ג' תיבות הללו זח"ג]

הסיבה הגורמת לזה היא:

כי בכל השנים הפשוטות אחרי וקדושים מחוברות הן, ואין מפטירין אלא בא' מהן (ר' להלן אות ד' באיזה מהן), ובשנים מעוברות אף שאחרי וקדושים נפרדות הנה, אעפ"כ ברובן – ב-6 מן ה-7 קביעויות – אין השתים, פ' אחרי וקדושים, פנויות להפטיר בהן את הפטרת השבוע, בגלל שאחת מהן נתפסות בא' מן שלש מאורעות, או שבת הגדול או שבת ר"ח או שבת ער"ח.

בקביעות זש"ה ובח"ה שבשתייהם הה' שבקביעותם מורה שיום א' של פסח חל ביום ה', ונמצא חל ב' דר"ח אייר בשבת פרשת קדושים, והפטרת השבוע נדחית מפני הפטרת ר"ח שהיא השמים כסאי, ולא נשארת פנוי להפטיר בה את הפטרת פרשת השבוע אלא פרשת אחרי בלבד.

ובקביעות בש"ז וגכ"ז שבשתייהם האות השלישי של הקביעות מסמנת שיום א' של פסח חל ביום ז' (שבת), וחל א' דר"ח אייר ביום א' בשבוע, ובשבת מברכים חודש אייר – שהיא פרשת אחרי בחו"ל, ופרשת קדושים בא"י שהרי קראו כבר פרשת אחרי ביום אחרון של פסח שבחו"ל – מפטירין בה בהפטרת מחר חודש, שהלא היא שבת ערב ר"ח. נמצא שגם באלו הקביעות לא נשארת פנוי להפטרת השבוע אלא או פרשת אחרי בארץ ישראל או פרשת קדושים בחוץ לארץ, כי בהאחרת מפטירין במחר חודש.

1. הצורה של השנה, איך השנה נקבעת, היינו, באיזה יום לשבוע יחול ימי החודש של כל השנה, זוהי נקראת קביעות השנה, ונמצאים 14 מיני קביעות, 7 קביעות לשנים פשוטות, ו-7 לשנים מעוברות.

והקביעות נרמזות בג' אותיות, ולדוגמא בשנה זו היא זח"ג, ופירושה היא כך: אות הראשונה מורה באיזה יום מן השבוע חל יום ראשון של ראש השנה – שבשנה זו היא ביום ז' (שבת). אות השניה בהקביעות מורה מנין ימי חדשי חשון וכסליו, אם האות השניה היא ח' – כמו בשנה זו – פירושה, ששני החודשים חשון וכסליו, חסרים הם בני כ"ט יום, ואם האות השניה היא ש', פירושה, ששניהם שלמים בני ל' יום, ואם האות השניה היא כ', מורה ששני החדשים האלו הם כסדרן, חשון חסר – כ"ט יום, וכסליו מלא – ל' יום, (כפי סדר של כל השנה חודש מלא וחודש חסר: תשרי מלא, חשון חסר, כסליו מלא, טבת חסר, וכן הלאה), ואות השלישית מורה באיזה יום מן השבוע חל א' רפסח, ולדוגמא, בשנה זו חל יום ראשון של פסח ביום ג' בשבוע.

ובקביעות הש"ג והח"א, בשתייהם קוראים פרשת אחרי, באופן נדירה, בשבת שלפני הפסח – שלא כמו בשאר השנים, אפילו בשנים מעוברות, שקוראים אותו אחר הפסח – שהיא שבת הגדול, והצד השווה הגורמת לשתייהן להיות קוראין בהן פ' אחרי לפני הפסח, היא, כי אות הראשון שבהקביעות שבשתייהן האות הה' מורה שר"ה היה ביום ה' בשבוע, וכמו"כ חל שמ"ע ביום ה', ויכולין כבר לקרוא את פרשת בראשית בשבת שלאחריו, ונמצא שיש בין שמ"ע לפסח, שבת נוסף לקריאת פ' השבוע, שבת א' יתירה על שאר שנים מעוברות, והיא הגורמת לקרוא את פרשת אחרי קודם הפסח, (והיא גם הסבה שבאלו השתי הקביעות בלבד מפרידים מטות מן מסעי, כי הלא נחסר לנו פרשה אחת בין פסח לר"ה, כי הלא קראוהו פרשת אחרי לפני הפסח), ואשר לפי מנהג רוב תפוצות ישראל מפטירין בשבת הגדול ב-וערבה לה, (מלאכי ג').

נמצא איפה שברוב הקביעות אין אנו קוראים אלא הפטרה אחת מבין שתי ההפטרות של פרשיות אחרי וקדושים, ולא נשאר לנו רק קביעות זח"ג כמו שנה זו ששתי הפרשיות האלו הן מופרדות ופנויות להפטרותיהן, ויכולים לקרוא את שתי ההפטרות.

אכן, עוד אנו חייבים לבאר איפה מונחת ה"נדירות", כי למעשה לפי המבואר למעלה יש שנים ש"אחרי" מופנה להפטרותה, ויש שנים ש"קדושים" מופנה להפטרותה, ועדיין אין בזה משום "נדירות", ולבאר זאת מוכרחים אנו לפנות למנהגים ולהלכות שנמצאים בשתי ההפטרות האלו בשיטת הראשונים והפוסקים. אלא טרם שנבאר שיטות האלו נפנה לסקירה כללית על מקורן של סדר ההפטרות, ונקדיש לסקירה זו פרק מיוחד.

ב. מקורם של הפטרות השנה

המקורות להפטרות, באיזה הפטרה להפטיר בכל שבוע, אין להם מקור מדברי חז"ל, ויותר מזה משמע שלא היו להם הפטרות קבועות לכל שבוע, אלא הפטירו בכל מקום שלבם חפץ ובתנאי שיהיה מענין הפרשה, וכמו שכתב בכסף משנה בהל' תפלה פי"ב הי"ב: "ונראה שלא היה להם באותו זמן הפטרות קבועות כמונו היום, אלא כל אחד היה מפטיר ענין שנראה לו שהוא מתייחס לפרשה". ע"כ². וכן כתב האשכול בהוצאת אלבק (ח"א ע' 171, ובהוצאת רצב"א לא נמצא).

2. בדרך אגב, הערה: בלוח דבר בעתו להרב ר' מרדכי גנוט שליט"א מציין על כסף

והמקורות בעיקרן נחלקת לג' סוגים, הראשונים, מנהגם של ארצות שונות (ע"פ חומשים הנדפסים בארצותיהם), מנהגים לפי קהילות מסוימות. ונמצא גם מקורות ע"פ קטלוגים, כת"י וסידורים ישנים, אבל לא נייחס עצמינו לסוג זה במאמינו כי אין זה נוגעת כל כך, (ע' באנצקלפדיה תלמודית כרך י' בנספח לערך הפטרה טבלא לרשימת ההפטרות מהרב נתן פריד, בני ברק).

בראשונים מצינו ארבעה מהם שרשמו סדר הפטרות לכל השנה, והם: א) הרמב"ם בסוף ספר אהבה, בסדר תפלות כל השנה, ב) רמזי רוקח, ג) אשכול הוצאת רצב"א ח"ב עמ' 67, והוצאת אלבק (עמ' 182-180), ד) אבודרהם בסוף הספר.

ומנהגי הארצות נחלקת לחמשה: אשכנזים, ספרדים, תימנים, איטלקים, רומניא, והמנהגים האלו נאספת בדרך כלל מחומשים ישנים הנדפסים בארצות הנ"ל (ע' באנצקלפדיה תלמודית, שם).

והמנהגים לפי קהילות מסוימת כוללים בין השאר: פפד"מ, אמסטרדם, ארץ ישראל (להגרי"מ טוקצינסקי), מנהגי חב"ד (סידור תורה אור), ועוד. (ע' אנצקלפדיה תלמודית שם).

ג. הפטרת אחרי/קדושים בתורת הראשונים, ולפי המנהגים

לפרשת אחרי נרשמו ע"י הראשונים שתי הפטרות, הרמב"ם והאשכול

משנה הנ"ל צ"ע במגילה ל' ע"ב ובירושלמי נדרים ו, ח וע"ש בקה"ע, ע"כ, וההערה ממגילה הוא שעל מתני' (שם כ"ט ע"א) "חוזר לכסדרן" אומר ר' ירמיה "לסדר הפטרות הוא חוזר", שמשמע שהיה להם סדר הפטרות. אלא שההערה שמביא הנ"ל מירושלמי נדרים ו, ח, לא הבנתי כוונתו, שחזרתי על כל ההלכה ההוא ולא מצאתי שידברו שם מענין הפטרה, שוב ראיתי באנצקלפדיה תלמודית כרך י' ערך הפטרה ציון 180 שהביא ההערה ממס' מגילה, וגם את הירושלמי הנ"ל, אלא שהביא את הירושלמי הנ"ל, לא בתור צ"ע, אלא בתור ראיה להכ"מ כי לכאורה היה יכולין להביא ראיה שאכן הפטירו במקום שהיו רוצים, כי כתוב שם בירושלמי קס ר' נתן ו'אשלם' כי מבבל תצא תורה, ו'אשלם' הוא לשון הפטרה, ומשמע שהיו מפטיר במקום שהיה רוצה, אלא שכל הראיה אינה ראיה שמוכן לכל שאין פסוק כזה "כי מבבל תצא תורה", וע"ש בקה"ע פירוש הענין, וגם בא"ת בהערה הנ"ל מסיים "ואין ראיה משם שהפטירו במקום שהיו רוצים, ע"ש בקה"ע".

אולם, יש להעיר ממסכת גיטין ס' ע"א: "האי ספר אפטרותא' אסור למקרי ביה בשבת וכו' ולא היא שרי לטלטולי ושרי למיקרי ביה", משמע שהיה להם ספר הפטרות, ע' בתוס' ר"ד שם, ובמאירי.

רשמו "התשפט התשפט את עיר הדמים" (יחזקאל כב א), וברמזי רוקח ובאבודרהם רשומה "הלא כבני כשיים" (עמוס ט ז), אלא שלפי האבודרהם מתחילין את ההפטרה מ"הנה ימים באים" (עמוס ח יא), וגם האבודרהם בעצמו מביא בשם יש מפטירין את הפטרת "התשפט התשפט", כמו הרמב"ם והאשכול.

ובפרשת קדושים לפי הרמב"ם והאבודרהם מפטירין ב"הלדרוש" (יחזקאל כ, א), וברמזי רוקח כתב להפטיר ב"התשפט התשפט" (הנ"ל), ולפי האשכול הדבר תלוי בשינוי נסחאות, בהוצאות רצב"א הוא כברמזי רוקח, והיינו, "התשפט התשפט", ובהוצאות אלבק הוא מביא הפטרה אחרת לגמרי ביחזקאל לו, טז: "ויהי דבר ה' אלי לאמר, בן אדם", ובשם יש אומרים הביא ההפטרה שעליה נבנה, וממנה נצמח כל השערוריה (ר' להלן אות ד'), ביחזקאל טז, א: "בן אדם הודע את ירושלים את תועבותיה", (ולפי הרמב"ם, והאבודרהם בשם יש מפטירין, הפטרה זו שייכה לפרשת שמות).

ההפטרה על פי מה שנרשם בהחומשים הם כדלהלן:

בחומשי ספרדים, תימנים, איטלקים ורומניא, ובקצת חומשי האשכנזים, רשומה לפרשת אחרי הפטרת "התשפט התשפט", (כמו הרמב"ם, האשכול והאבודרהם בשם יש מפטירין), ובפרשת קדושים רשומה הפטרת "הלדרוש", (מלבד בחומש רומניא שרשומה שם הפטרה אחרת לגמרי בישעיה ג, ד "והיה הנשאר בציון").

ובשאר חומשי האשכנזים, וכן ברוב החומשים שלנו שעל פיהם אנו מפטירים בכל השנה, – נחלק הדבר לשנים, בקצתם רשומה "הלא כבני כשיים" לפרשת אחרי, ו"התשפט התשפט" לפרשת קדושים, ומקורו כנזכר ברמזי רוקח, ולעומת זאת בקצתם של חומשי אשכנז הישנים, רשומה מנהג מחודשת שאין לה מקור מדברי הראשונים, וכן הוא בקצת מהחומשים שלנו (לדוגמא, חומש תורה תמימה), "התשפט התשפט" לפרשת אחרי, אכן כי להפטרה זו בפרשת אחרי יש לה מקור מהרמב"ם והאבודרהם כנזכר, אבל החידוש בא בפרשת קדושים, ורשומה שם הפטרת "הלא כבני כשיים"!

ברם, החידוש אינו נגמר, כי מלבד זה שאין לו שום מקור, יש סמך גדול מהראשונים ומכמה פוסקים, באופן אקראי, – שהם דנו באיזה הפטרה להפטיר בשנה פשוטה כשהן מחוברות, ומתוך דבריהם אתה למד איזה הפטרה שייכה לאיזה שבוע, ולהלן באות הבא נביא את דבריהם בפרוטרוט, כי שם מקומן, – שהמנהג האשכנזי הנכונה הוא כמובא ברמזי רוקח, "הלא כבני

כשיים" לפרשת אחרי, ו"התשפט התשפט" לפרשת קדושים, עד כדי כך שיש מי שכתבו שמה שנדפס בחומשים אחרים (אשכנזיות) להיפך, גובע מן טעות, ואינה בכלל מנהג, (עיין עוד בענין זה באות הבא, ובהערה שם איך נתהווה הטעות), ובהקדמה לספר המנהגים לרבי יצחק אייזיק טירנא, כתב "כשחולקין אחרי מות וקדושים ומטות מסעי אין ידוע מה מפטירין, כי ראיתי קהילות שהפטירו התשפט לאחר מות, לפי שבחומשים נמצא כך, אך טעות גמור הוא" ע"כ, ומסיים בראי' פליאה, "כדפי' רש"י שם: (יחזקאל כב ז ד"ה אב ואם הקלו בך) 'כל התועבות שבפרשת קדושים תהיו שהזהירו עליהם נמנו כאן', שמע מינה דשייך לקדושים, וכן משמע במרדכי" ע"כ. והוא במרדכי במס' מגילה אות תתלא, ולהלן באות הבא, נביא את דברי המרדכי, כי גם הוא דן בדיון מה להפטיר כשהן מחוברות.

ד. הפטרה אחרי וקדושים בכל השנים הפשוטות

בכל הפרשיות המחוברות נחלקו הראשונים באיזה הפטרה להפטיר, בהפטרה הנקבעת לפרשה הראשונה או בזו הנקבעת לפרשה השניה, הראבי"ה (סי' תקנ"ז), האו"ז (ח"ב סי' שצ"ד), הגהות מרדכי (בסוף מגילה) וכן הוא באבודרהם בשם רוב המקומות שבספרד (בסוף הספר בסדר הפטרות) כולן בשיטה אחת הן שמפטירין בראשונה. אבל הרמב"ם בסדר ההפטרות (סוף ספר אהבה), כתב שקוראים הפטרת הפרשה שסיימו בה, וכן הוא בארחות חיים (הל' קרה"ת סי' ס"ג), ובאבודרהם (שם), וכן נפסק ההלכה בשו"ע (סי' רפ"ד סעי' ו'), וחוזרת ונשנית ברמ"א (בסי' תכ"ח סעי' ח) בשם המרדכי (שם).

אולם בפרשת אחרי-קדושים כתב במרדכי שהבאנו (באות ג'): "ובמנהגים מצאתי כל פרשיות הסמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה, חוץ מאחרי מות וקדושים שאז מפטירין הלא כבני כשיים שהיא הפטרה של פרשה ראשונה, מפני שהפטרה של פרשה שניה מזכרת מתועבות ירושלים", ובאומרו הפטרה ש"מזכרת מתועבות ירושלים", כוונתו לכאורה להפטרות התשפט התשפט שכתובה בה התשפט את עיר הדמים שכוונתה לירושלים, וכן הבין רבי י"א טירנא בהקדמתו שכוונת המדרכי להפטרות התשפט.

ו"מזכרת מתועבות ירושלים" נתינת טעם היא לאי הפטרה בהתשפט, והמקור שלא להפטיר בתועבות ירושלים היא במס' מגילה כ"ה ע"א במתני' יר' אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים" (יחזקאל טז, א), ובגמ' ע"ב "תניא מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מר' אליעזר הודע את ירושלם את תועבותיה אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות

אמך בדקו אחריו ומצאו שמץ פסול". וכנראה מדברי המרדכי שהגם שנפסקה ההלכה שלא כר"א, עיין שם בגמ', מ"מ אם אין אנו מוכרחין להפטיר בתועבות ירושלים, שהלא קראו בזו השבוע גם פ' אחרי מות ואפשר להפטיר בהפטרות אחרי מות, עושין כדברי ר' אליעזר שלא להפטיר בתועבות ירושלים. ועוד נראה מדבריו שלא היה קפידת ר' אליעזר דוקא על הודע את ירושלם אלא גם על שאר פרשיות שיש בהם מתועבות ירושלים.

וכן הוא באגודה (מגילה סי מז), וכן הוא במהרי"ל בחילוקי הפטרות, שבאחרי מות קדושים כשהן מחוברות מפטירין בהלא כבני כשיים ונפסק כן ברמ"א (או"ח סי' תכח סעי' ח'), ובלשון הרמ"א: "כשקורין שתי פרשיות מפטירין באחרונה (מרדכי פרק בני העיר) ובלבד באחרי מות וקדושים דמפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטרת א"מ (מנהגים)".³

והלבוש סתר כל המקורות הנ"ל, וכתב בלבוש החור סי' תכ"ח שלהפטיר בהלא כבני כושיים כשאחרי מות וקדושים מחוברין נובע מן טעות, וחזר ושנה עליו לעכב בסי' תצ"ג, וגם השליש את הדברים בסוף ספר לבוש החור מנהגים, ותוכן דבריו הוא שצריכין להגיה בספר המנהגים וכן במרדכי, ובמקום "חוץ מאחרי וקדושים שאז מפטירין הלא כבני כושיים מפני שהפטרה של פרשה שניה מזכרת מתועבות ירושלים", מגיה "חוץ מאחרי וקדושים שאז מפטירין התשפט שהיא נרשם לאחרי לפי שהיא מזכרת מתועבות ירושלים", ולפי גירסתו יהיה הזכרת תועבות ירושלים סבה מחייבת להפטיר בהפטרות התשפט כי פ' קדושים דוברת מתועבות, וזאת היא הקושרת הפטרה זו לפ' קדושים, ולא כפי שהוא משמעות לשונו של המרדכי לפי גירסתו, שהיא סבה השוללת הפטרת התשפט.

3. ופלא שמציין "מנהגים" כהמקור לכך שמפטירין באחרי מות וקדושים בהלא כבני כושיים, אחר שמביא את המרדכי כמקור להדין הראשון, והלא גם דין השני מובא במרדכי.

4. ומתאר את הדברים איך שנשתלשל הדבר ונפל לידי טעות בגירסת המרדכי, כי מתחלה היתה רשומה בחומשים ישנים בעלי טעויות, הפטרת התשפט לפרשת אחרי, כפי שהבאנו לעיל, והפטרת הלא כבני כושיים רשומה היתה לפרשת קדושים. ועל זאת באו בעלי מסורה, ומסרו על חומשים אלו, כי בכל הפרשיות המחוברות מפטירין באחרונה חוץ מאחרי-קדושים שבה מפטירין בראשונה, והסבה, משום שההפטרה שרשומה לאחרי - התשפט, בחומשים אלו, שייכת לקדושים, ולא מפני שיש בהפטרות אלו הלכה אחרת משאר הפטרת השנה, אלא מפני הטעות, וכאמור. והמסורה זו היתה

ומענתו בפיו, שקפידת ר"א ללא הפטרת בהודע את ירושלים לא נאמרה ככלל שאין מפטירין בתועבות ירושלים, שמה נשתנה הפטרה זו של התשפט משאר הפטרות שאנו מפטירין בהן בשאר שבתות שיש בהם הרבה דברי תוכחה ומוסר וכלימה, וכלשונו הזהב, אדרבה יכלמו מעונותיהם וישובו, שאלא טעמו של ר' אליעזר שגער באותו איש, לפי שבאותו פרשה יש בו בזוי למולדתן וליחוסן של ישראל, שבפסוק ג' קוראים אנו "אביך האמרי ואמך החתית" ועל אף שכוונת הנביא שם לטובה היא כמו שפירש רש"י שם, שכוונתו לאברהם ושרה, עיי"ש, עם כל זה ממשמעותן של הדברים יש בהם משום גנאי לאבותינו, לכן גער באותו איש, וראית הלבוש היא, שאמר לו צא

כתובה במנהגים וכן במרדכי, והנוסחא הנכונה במרדכי היתה, כמו שהבאנו לעיל, "חוץ מאחרי וקדושים שאז מפטירין התשפט שהיא נרשם לאחרי לפי שהיא מזכרת מתועבות ירושלים", והזכרת מתועבות ירושלים, משמשת כראיה שהפטרת התשפט אינה שייכת לפרשת אחרי שנרשמת אחריה, אלא לפרשת קדושים שמדברת מ"תועבות", וכעין ראית ר"א טורנא מדברי רש"י ביחזקאל (כב ז ד"ה אב ואם הקלו בך): "כל התועבות שבפרשת קדושים".

עד שבא בעל המנהגים (אין זה המנהגים שהביא המרדכי), מהר"א טורנא (בהקדמתו) וגילה את הטעות ותיקן את הדברים והוכיח שהפטרת הלא כבני כשיום שייכת לפ' אחרי, והפטרת התשפט שייכת לפ' קדושים, והפך את היוצרות, אולם לאחר שנתפשט המנהג הנכונה כדעת מהר"א טורנא ותקנו והגיהו את החומשים הישנים על פי דבריו, נולדה טעות חדשה, למרות שהיה להם המסורה על פי המרדכי בשם המנהגים שכשאחרי וקדושים מחוברים מפטירין בראשונה, ונשארו בהמסורה הזאת, וחזרו והפכו היוצרות, והפטירו הלא כבני כשיום כשהיו מחוברים, שהלא צריכים להפטיר בראשונה, ובחוסר ידיעה שדברי המרדכי לא נאמרו אלא על הטעות הישנה שכבר נתקנה, נהגו על פי דברי המרדכי שצריכין להפוך את ההפטרות בפרשיות אלו, והטעות במקומה עומדת ואחרי שנתפשט מנהג המשובשת הלזו, הלכו בעלי מגיהים והגיהו בדברי המרדכי על פי מנהג המשובשת הזו, ובמקום שהיה כתוב "חוץ מאחרי וקדושים שמפטירין בראשונה" וכוונתו האמיתי היתה להתשפט הגיהו "חוץ מאחרי וקדושים שמפטירין בהלא כבני כשיום". אלו תוכן דברי בעל הלבוש.

אלא שצ"ע אם כוונת המרדכי והמנהגים היתה לתקן טעות החומשים, למה נמסרה שכשאחרי וקדושים מחוברים מפטירין בראשונה, הלא מן הצורך הוא לתקן הטעות גם כשהינן נפרדות, ובדין הוא שהמסורה תהיה על מקור הטעות, איזה הפטרה שייכה לאיזה שבוע, שהפטרת אחרי שייכת לפ' קדושים, והפטרת קדושים מפטירין בפ' אחרי, ולא לתקן את הסניף יוצא מן הטעות, ולמסור רק שכשהן מחוברים קורין הפטרת אחרי, וצ"ע.

ובדוק בתועבות אמך ולמה לא אמר לו צא ובדק בתועבותיך, אלא שהקפיד ר' אליעזר שהיה קורא בתועבות אביהן ואמן של ישראל.

והמטה משה בסי' תנ"ד כבר חלק עליו בחייו של בעל הלבוש, והאריך בסי' תנ"ד שהמנהג הוא כפי דברי המרדכי, ומסיים "וכתבתי זאת לאפוקי דעת חכם א' כתב בספרו נדפס מחדש כי מנהג טעות הוא, ולבי אומר שאין לשבש ספרים חדשים גם ישנים, ומנהג ותיקים הוא וממנה לא תזוז ע"כ. והלבוש כשהדפיס את ספרו פעם השני, הביא את דברי המטה משה בסי' תצ"ג, וסותר את דבריו בראיותיו, עיי"ש.

ולמעשה כל הפוסקים קבעו שהמנהג הוא כהרמ"א ולא כהלבוש, וכשהינן מחוברות מפטירין בהלא כבני כשיים שהיא הפטרת אחרי וכאמור, ולא בהתשפט, ובתוכם: הב"ח (סי' תכ"ח), ומג"א שם (סק"י), שלחן עצי שטים, דה"ח, יוסף אומץ, תקון יששכר, קצש"ע ועוד⁵.

ולהעיר שמה שנדפס ברוב חומשים, קודם הפטרת הלא כבני כשיים, בסוף פרשת אחרי: "כאשר העלה הלבוש סי' תצ"ג, ואף כשהן מחוברות מפטירין אותה", לפי המבואר למעלה טעות המדפיסים היא, כי אדרבה לפי כל הפוסקים מפטירין אותה כשהינן מחוברות, ודוקא לפי הלבוש אין מפטירין בה כשהן מחוברות, ואפשר שהערה זו מקומה בסוף פרשת קדושים, קודם הפטרת

5. ויתכן שמוזה נתהווה הטעות בהחומשים אחרים שהציבו הפטרת התשפט בסוף פרשת אחרי, ואת הפטרת הלא כבני כשיים בסוף פרשת קדושים, כי לפי מה שבארנו שבכל השנים הפשוטות כשהינן מחוברות מפטירין בראשונה, ושלא יצטרכו לדפדף ברוב השנים, לפרשת אחרי לקרוא את ההפטרה, הציבו את הפטרת הלא כבני כשיים בסוף פרשת קדושים.

ואפשר להסביר לפי השערה זו, גם את הטעות האחרת שנמצא ברוב החומשים שלנו (ע' למעלה), שקודם הפטרת הלא כבני כשיים, שהיא רשומה בסוף פרשת אחרי כתבו המדפיסים: "כאשר העלה הלבוש סי' תצ"ג, ואף כשהן מחוברות מפטירין אותה", שהלא הלבוש אומר להיפך שכשהן מחוברות מפטירין בהתשפט, שהערה זו היתה מודפסת בסוף פרשת אחרי בחומשים הישנים הנ"ל, שהפכו את הפטרת שלא יצטרכו לדפדף, ולא היתה בהערה זו שום טעות, כי בסוף פרשת אחרי היתה רשומה הפטרת התשפט, ועליו העלה הלבוש שמפטירין אותה גם כשהן מחוברות, ואחרי שתקנו את היוצרות וחזרו והפכו את הדברים למקומם הנכונים, הושארו את ההערה הנ"ל במקומה הישנה בסוף פרשת אחרי, ומקומה הנכונה של הערה זו, בהחומשים שתיקנו והציבו את הפטרת הלא כבני כשיים בפרשת אחרי, היא בסוף פרשת קדושים וד"ק.

התשפט, ועל זה נאמרה שהלבוש העלה שגם כשהן מחוברות מפטירין בה. (ועי' למטה בהערה 5).

ה. ההפטרה בשאר השנים מעוברות

ובשאר שנים מעוברות סדר הפטרות הן כך:

בקביעות בש"ז וגכ"ז שבשתיהם חל א' דר"ח אייר ביום א' בשבוע, ובא"י קוראין בשבת מברכים חודש אייר פרשת קדושים, ואז מפטירין מחר חודש, ובפרשת אחרי מפטירין לדברי הכל בהלא כבני כשיים, ובחוץ לארץ שבשבת מברכים חודש אייר קוראין פרשת אחרי, ואף שפרשת קדושים פנויה היא להפטרותה שהיא התשפט, כתב בהגהת הגרע"א, ומובא להלכה במשנה ברורה בסי' תכ"ח סקכ"ו, שגם בה מפטירין בהלא כבני כשיים, ומטעם המרדכי שלא להזכיר בתועבות ירושלים.

אלא שלדברי הגרעק"א, נימוקו של המרדכי היא אחרת ממה שאמרנו לעיל, כי מדברי המרדכי משמע, למרות שקראו גם את פרשת אחרי בשבוע ההיא, יכולים להפטיר בהפטרותה, הגם שבשאר פרשיות המחוברות מפטירין בשל אחרונה, באופן יוצא מן הכלל, כדי לא להזכיר את תועבות ירושלים, נאמר על פרשיות אחרי וקדושים שמפטירין באחרונה, שהלא יש מן הראשונים שסוברים כן גם בשאר פרשיות המחוברות. אולם לפי דברי הגרע"א, יכולים להפטיר בהפטרות הלא כבני כשיים שהיא הפטרת אחרי, ואינה בכלל הפטרת השבוע, כי הלא לא קראו בשבוע זו רק פרשת קדושים, ומוכרחים לומר, שהבין מדברי המרדכי טעם אחר, או שנאמר שחידש טעם זה מדעת עצמו, שהפטרות הלא כבני כשיים שייכה גם לפרשת קדושים, כי הלבוש כותב על הפטרת הלא כבני כשיים שהיא שייכת לפרשת אחרי "מפני שבזו הפרשה הזהירה התורה כמעשה ארץ מצרים לא תעשו וגו' וכתוב לא תקיא הארץ אתכם בטמאכם וגו', ובימי עמוס עשו כמעשה דכושיים שהם אחיהם של מצרים, ובא הנביא והוכיחם על זה שאם לא ישובו תקיא הארץ אותם", ובפרשת קדושים נשנית הפסוק "ולא תקיא אתכם הארץ", והגם שלא נאמרה בפרשת קדושים שלא יעשו כמעשה ארץ מצרים, אבל נאמר בו "ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני משלח מפניכם" ונאמרה על ארץ כנען, וגם הם אחיהם של כוש (בראשית י, ו), ואם כן שייכה הפטרה זו לפרשת קדושים כמו ששייכה לפרשת אחרי, וזוהי הטעם שמפטירין בהפטרות הלא כבני כשיים גם כשהינן נפרדות, אם לא הפטירו אותה בפרשת אחרי מסיבת הפטרת מחר חודש.

בקביעות הש"ג והח"א, שבשתייהם קוראים פרשת אחרי, בשבת שלפני הפסח, ומפטירין לפי מנהגינו הפטרת שבת הגדול וערבה, — ואין מחלקים לקרותו דוקא אם חל שבת הגדול בערב פסח כדברי השו"ע הרב (סי' ת"ל, ג), וגם אין נוהגים כדברי הגר"א במעשה רב (סי' קע"ו) להפטיר בה אלא בשבת הגדול שאינו חל בערב פסח, אלא נוהגים כהלבוש (בסי' ת"ל) להפטיר בה בין כשחל שבת הגדול בער"פ (הח"א) ובין כשאינו חל בערב פסח (הש"ג), ורק פרשת קדושים פנויה היא להפטיר בה את הפטרת השבוע שהיא התשפט, עם כל זה כתב באגרות משה או"ח סי' ל"ו, שבפרשת קדושים מפטירין הלא כבני כשיים שהיא באמת הפטרת אחרי, גם כן מטעם הנ"ל, ותמך יתדותיו על דברי הגרע"א, שגם שכשאינן קוראים את פרשת אחרי, יכולין להפטיר את הפטרת הלא כבני כשיים.

וזו ואין צריך לומר זו, שבקביעות זש"ה ובח"ה שבשתייהם חל ב' דר"ח אייר בשבת פרשת קדושים, והפטרת השבוע שהיא הפטרת התשפט נדחית מפני השמים כסאי, ובפרשת אחרי מפטירין בהלא כבני כשיים. וכן בקביעות בש"ז וגכ"ז בא"י, שמפטירים בפרשת אחרי הלא כבני כשיים.

נמצא שלפי מנהגינו, בכל השנים בין בפשוטות בין במעוברות אין אנו מפטירין בהתשפט, אלא בהלא כבני כשיים, ולא הפטירו את הפטרת התשפט זה כבר 24 שנים, וגם לא יפטירו אותה עד לאחר 27 שנים, שנת תשפ"ד.

ו. ההפטרה בקביעת זח"ג — כמו שנה זו

במושכל ראשון יש להניח שמפטירין בהלא כבני כשיים לפרשת אחרי, והתשפט לפרשת קדושים, כי בין הפוסקים לא מצינו מחלוקת איזה הפטרה שייכה לאיזה שבוע, אלא באיזה להפטיר כשהן מחוברות, ומשמע מכל הפוסקים שהפטרת הלא כבני כשיים שייכה לפרשת אחרי, והתשפט לקדושים, לפי מנהגינו מנהג אשכנז (ע' לעיל).

לעומת זאת בשנים האחרונות, שהקביעות היתה כן, בשנות תרס"ב, תרע"ט, תש"ג, תש"ו, תש"ל ותשל"ג, נתהווה שערוריה גדולה בנידון זה, ומוצאים אנו שיש שהנהיגו למעשה מנהגים שונים, שלא כהעולה לנו לפשיטות, ונחלקת הדבר לשתיים: (א) יש מי שמהפכין היוצרות, בפרשת אחרי מפטירין בהתשפט, ובפרשת קדושים מפטירין בהלא כבני כשיים, כפי טעות החומשים הישנים! (ב) ויש מי שהנהיגו בשתייהן הן בפ' אחרי הן בפ' קדושים, להפטיר בהלא כבני כשיים, ואין מפטירין בהתשפט כלל.

המקור למנהג הראשון, להפוך את הדברים, ולהפטיר כמו שנרשמה בהחומשים הישנים, הוא דברי הגרי"מ טוקצינסקי ז"ל בעיר הקודש והמקדש ח"ג פכ"ה, וכותב שם: "הפטרת אחרי וקדושים בקביעות "זח"ג", – נוהגין בעלי המסורה בארץ ישראל (עפ"י מה שקבעו רבנן דקדמאי) לקרוא בפ' אחרי (יחזקאל כ"ב) ואתה בן אדם התשפט התשפט, ובפ' קדושים (עמוס ט') הלא כבני כשיים", ע"כ, ובנו מעיר שם: "ולא כנהוג בשאר ארצות עפמ"ש אחרונים מהנראה מהרמ"א סוף תכ"ח. ומסתבר שהמסורה בארץ ישראל היא עפמ"ש הרמב"ם בסדרי ההפטרות שקורין לפ' אחרי התשפט, וכ"ה גם בשכנה"ג ובתיקון יששכר, אולם מ"ש הרמב"ם לקרוא בפ' קדושים הלדרוש אין נוהגים כן, כי אם ההפטרה הידועה הלא כבני כשיים" ע"כ. וכן רשם הגאון הנ"ל בלוחותיו בשנות תרע"ט ותש"ג.⁶

ובלוח דבר בעתו להר"ר מרדכי גנוט שליט"א מביא מכתב מהגאון ר' שריה דבלצקי שליט"א וכתב שם: "וכנראה שבשנות תש"ג ותש"ו נהגו רובם "בירושלים" כבעל הלוח התשפוט – באחרי והלא כבני – בקדושים", וכפי הנראה שמנהג הזה, אפילו נניח שנתקבל, לא נתקבל אלא בירושלים.

והביא הנ"ל שגם בלוחות חוץ לארץ שחיבר הגרימ"ט זצ"ל קבע לפרשת אחרי הפטרת התשפט ולפרשת קדושים הפטרת הלא כבני כשיים. ולא כמו שכתב הוא בעצמו בעיר הקודש והמקדש שאינה אלא מנהג ארץ ישראל.

גם במכתב הגר"ש דבלצקי שליט"א הנ"ל מספר שבשנת תש"ל הודבק כרוז מאת תלמידי מרן החזו"א זצ"ל שלא לעשות מעשה כלוחותיו של הגרימ"ט אלא כפסק הרמ"א, וכן כתב בשונה הלכות שכן הורה מרן החזו"א זצ"ל, להפטיר הלא כבני כשיים לאחרי, והתשפט לקדושים.⁷

6. בבירור הלכה קמא תמ"ה מעיר על מה שקבע הגאון הנ"ל בלוחותיו כן שנעלם ממנו לפי שעה שיש הלכות בהפטרות אחרי וקדושים, והעתיק את רשומת ההפטרות לאלו השבועות מסדר ההפטרות שבחומשים בעלי טעויות, ובחוסר ידועה שיש טעות בהפטרות אחרי וקדושים, ולכן לא העיר כלום, שאילו היה מנהג מיוחד בארץ ישראל לא היה נמנע מלהעיר, ואין כאן ענין של "נידון" אלא ענין של טעות" ע"כ.

7. ומעניין להעתיק הויכוח שנתווכחו הגדולים בדורותם, בקבצי תבונה אב, אלול תשרי, טבת, שבט תשי"ג/תשי"ד:

בגליון חודש אב תשי"ג, מוכיח הרי"מ סטלביץ זצ"ל, רבה של שכונת זכרון משה ירושלים, שהמנהג שנרשם בלוחותיו של הרגימ"ט זצ"ל הם שלא כהלכה, והוא נגד דברי המרדכי והרמ"א.

והמקור למנהג האחרת, להפטיר בין באחרי ובין בקדושים בהפטרות הלא כבני כשיים, גם כן יסודו מירושלים כפי שכותב בעל הלוח דבר בעתו בשם ר' אפרים שמואל פפרמן זצ"ל שזוכר שבשנת תרס"ב קראו בכל ירושלים בשתי שבתות רצופות בהפטרות הלא כבני כשיים. וכמו כן מביא בעל הלוח הנ"ל רשימה מבתי מדרשים שקראו בשנת תש"ל הלא כבני כשיים פעמיים, ובמכתב הנ"ל מהגרש"ד שליט"א מביא בשם ספר נפש הרב שגם בליטא היה מי שנהגו להפטיר הלא כבני כשיים לשתי השבתות.

וטעמם כפי הנראה היתה שלא להזכיר את תועבות ירושלים כלל, וכמו שהמרדכי מוציא מן הכלל פרשת אחרי וקדושים כשהינן מחוברות להפטיר בראשונה כדי לא להזכיר בתועבות ירושלים, הם מחמירים וגם כשהינן נפרדות ופניות להפטרותיהן, מוציאים הפטרה זו מן הכלל ואין מפטירין אותה כלל.

ועל חדוש הזה שמפטירין בשתי שבתות רצופות הפטרה אחת, אין בזה קושיא ולא חידוש דין, כי נמצא מקרה אחרת כן, כשחל פורים בשבת במוקפין מפטירין "פקדתי" למרות שהפטירו אותה בשבוע שעברה בשבת זכור.

ולסיום נציג הערה על דברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל באג"מ או"ח סי' ל"ו

ומשיב הר"מ סטלביץ בקובץ תשרי תש"ד על דברי הגרנא"ט, שמנהג אינו קרוי אלא דבר השכיח ונעשה הרבה פעמים, ומוכיח כן מראשונים ומהפוסקים, ומציין השדי חמד (כללים מערכת מ' כלל ל"ז) לענין ברכת החמה שלא שייך בזה מנהג כי אינו נוהג אלא מכ"ח שנה לכ"ח שנה.

ושוב בגליון חודש טבת תש"ד, עונה הגרימ"ט בעצמו על דבריו, וטענותיו הוא שהמנהג הזה אכן מנהג הוא, וגם שאין זה "מנהג" שקבעו, אלא קבלה מאבותינו, ומסתמא גם אבותינו מאבותיהם וכן הלאה למעלה, ומסיים בטעם נוסף למנהג הזה להפטיר לקדושים בהלא כבני כשיים לסיום כפי טוב.

ובגליון חודש שבט תש"ד, שלח הגיר שמריהו גריינימן זצ"ל (גם ביזמתו של היחזון אי"ש זצ"ל) את מענתו לדברי הגרימ"ט זצ"ל, וכותב שם בין השאר: "ולא אבין איזה תשובה היא זו, והלא סוף סוף מנין לנו שנעשה הדבר ע"פ גדולי חכמי העיר, וכיון שעיקר זה אינו ידוע לנו לא שייך לפלפל בכלל אם שייך בזה מנהג או לא, אחרי שאין זה מנהג כלל, כיון שאין ידוע אם הסכימו עליו גדולי וחכמי העיר, ואדרבה, ממקומו הוא מוכרע שלא הסכימו עליו הגדולים, כי איך זה יכריעו נגד כל הראשונים ז"ל ע"כ.

8. גם על מנהג זו מתמרמר הר"מ סטלביץ בקובץ תבונה אב תשי"ג, וכתב שהוא מנהג טעות, ודבר זר ונגד הפוסקים.

שכתב: 'וקביעות זח"ג במעוברת הוא דבר שלא מצוי שיש שמזדמן אחת לכ"ז ואחת לכ"א ואחת לכ"ד וגם אחת למ"ד שנה שהוא דבר רחוק מאד שכמעט הוא נעלם מסתם אדם, אף שלפעמים רחוקים אירע גם אחת לשלש שנים" ע"כ.

ויש להעיר כי הפסקה של שלש שנים אינה דבר זר ורחוקה כל כך כי מוצאים אנו הפסקה כזו כמה וכמה פעמים בהלוח, במאה זו בלבד אירע ככה כבר שני פעמים שהיתה הפסקה של ג' שנים: תש"ג-תש"ו, תש"ל-תשל"ג. ולעומת זאת הפסקה של מ"ד שנים היא דבר רחוק עד מאוד, כי הפעם האחרונה באלף השישי שהיתה הפסקה גדולה כזו היתה לפני ג' מאות שנים בין שנת שפ"ח לשנת תל"ב, ואחריו לא יהיה כן לא באלף השישי כפי הנדפס בפר"ח סי' תכ"ח, וכפי חשבוני גם באלף השביעי לא תמצא הפסקה של מ"ד שנים בין קביעת זח"ג לקביעת זח"ג.

ימי הפורים הם כמו שבת, והם מתקנים כל הימים. וזח"ג שפורים עולה
לו למנין אבילות כמו בשבת, עולם שכולו שבת, עולה לו, לשון העלאת.
(שארית ישראל לפורים)

דובר שלום לכל זרעו. הפירוש הוא שהתיקון לכל חזרונות שפלים
ת"ו, הוא על ידי מרדכי צדיק יסוד עולם, מירא דביא, וד"ל.
(שארית ישראל לפורים)